

Микола ВИТІВСЬКИЙ

14 лютого – чи не найпопулярніше свято серед сучасної молоді – День Св. Валентина. Варто вдатися до історії, а також поглянути на те, як його святкують у різних країнах Європи. На жаль, конкретних історичних джерел на цю тему дуже обмаль, а тому існує багато неузгодженостей, гіпотез, легенд і псевдоісторій, котрі претендують на абсолютну правдивість, хоча в багатьох випадках зовсім не узгоджуються між собою. Тому розглянемо лише деякі версії такого важливого для багатьох свята і поміркуємо над ним...

Легенди про св. Валентина

Уже самих легенд щодо виникнення цього свята є дуже багато, і в кожній з них св. Валентин постає перед нами як якась інша особа. Спробуємо згадати декілька найпоширеніших історій з цього приводу...

Одна з найбільш поширених легенд датується приблизно 269 роком. У той час Римською імперією правив імператор Клавдій II. Воююча римська армія відчувала гостру нестачу солдатів для військових походів, і воєначальник був переконаний, що головний ворог його «наполеонівських» планів – шлюби, бо одружений легіонер про славу імперії думає набагато менше, ніж про власну сім'ю. І, щоб зберегти у своїх солдатів військовий дух, імператор видав указ, який забороняє легіонерам одружуватись. Однак закохуватися солдати від цього менше не стали. На їх щастя, знайшовся чоловік, котрий, не лякаючись імператорського гніву, став таємно вінчати легіонерів з їх коханими. Ним був священик на ім'я Валентин з римського міста Терни. Мабуть, він був справжнім романтиком, позаяк його улюбленими справами було мирити посварених, допомагати писати любовні листи і дарувати на прохання легіонерів квіти їх коханим.

Доповнюючи цю легенду несуперечливими думками іншої, скажемо, що, згідно з нею, Валентин був лікарем, причому лікарем «гастрономним», як його називали. Назву цю йому дали, мовляв, тому, що він завжди турбувався про те, щоб ліки, які виписував хворим, були приємні на смак. Для надання дуже неординарного смаку цим лікам він змішував гіркі мікстури з вином, молоком або медом. Рани промивав вином і використовував трави для зменшення болю.

Інша легенда оповідає, що Валентин був юнаком, який дуже любив дітей і проводив з ними багато часу. Діти теж дуже любили його. Коли римський імператор дізнався, що Валентин є християнином і не поклоняється тим богам, яким наказали вклонятись усім, його ув'язнили. Валентина було страчено 14 лютого. Це співпало з римськими торжествами на честь богині любові Юнони (або ж бога Фавна, див. нижче). Тому й не дивно, що про Валентина ніхто не забув, а навпаки – його проголосили покровителем усіх закоханих.

А ось ще одна коротенька історія з нагоди цього свята. Святий Валентин, священик з Терни (Італія), мав чудовий квітник, і в нього була звичка роздавати букети квітів закоханим молодим людям. Священик Валентин установив дату роздачі квітів – 14 лютого, а сам став покровителем всіх закоханих.

Луперкалії

Вважається, що День Святого Валентина у християнські часи замінив собою язичницьке свято луперкалій, яке відзначали щороку 15 лютого. Ця заміна сталася 496 року за розпорядженням Папи Римського Геласія I.

Луперкалії – фестиваль еротизму на честь богині кохання Венери або ж, за іншою версією, бога Фавна (Луперк – одне з його прізвищ) – покровителя стад. В античну добу дитяча смертність була дуже висока. 276 року Рим ледь не вимер внаслідок «епідемії» мертвонароджень та викиднів. Оракул звістив, що для підвищення народжуваності необхідний обряд тілесного покарання жінок за допомогою жертвовної шкіри. Люди, у котрих з певних причин було мало дітей або не було зовсім, розглядалися як прокляті і звертались до містичних обрядів, щоб здобути здатність народити.

Місце, де за легендою вовчиця вигодувала Ромула та Рема (засновників Риму), вважалось у римлян святим. Кожного року 15 лютого тут проводився празник, названий «Lupercalia» (лат. lupus – «вовчиця»), в часі якого в жертву приносились тварини. Зі шкір виготовлялися бичі. Після бенкету молоді люди брали ці бичі і виходили «карати» жінок, котрі, згідно з «Ілюстрованою історією Роду», написаною Вільямом М. Купером, самі охоче йшли на це, вважаючи, що ті удари дадуть їм плодовитість і легкі пологи. Це стало дуже поширеним ритуалом у Римі. У ньому також брали участь і члени знатних родів. Записи свідчать, що навіть Марк Антоній був на цьому фестивалі. Ці святкування стали такі популярні, що навіть коли багато інших язичницьких празників були відмінені з приходом християнства, то цей ще довгий час існував.

494 року Папа Геласій I спробував заборонити Луперкалії. Празник, який прийшов на зміну Луперкаліям, отримав свого небесного покровителя. Валентин, як християнський мученик, котрий постраждав за віру, згодом був канонізований Католицькою Церквою. А в 496 році той же Папа оголосив 14 лютого Днем святого Валентина, замінивши таким чином Луперкалії та перенісши день свята з 15 на 14 лютого.

1969 року, у результаті реформи богослужіння, святий Валентин був вилучений з літургійного календаря Католицької Церкви (разом з іншими римськими святими, відомості про життя яких суперечливі та недостовірні). Однак і до 1969 року Церква не зовсім схвалювала і не підтримувала традицій святкування цього дня через багато різних його неправильних трактувань.

Культ Луперкалій, безумовно, відійшов у небуття, проте в тих чи інших елементах він часто, на жаль, присутній і в сучасному святкуванні Дня св. Валентина.

«Валентинки»

Одну з історій виникнення «валентинок» пов'язують з герцогом Чарльзом Орлеанським. У 1415 році, перебуваючи в англійському полоні після битви під Азенкуром, він нібито надсилав із лондонської в'язниці віршовані любовні послання своїй дружині. Одна з тодішніх «валентинок» нині зберігається у Британському Музеї.

Надсилення валентинок було особливо популярним у Великобританії в XIX столітті. У 1847 році Естер Хоуланд заснувала успішний бізнес, пов'язаний із ручним виготовленням валентинок у своєму домі, в місті Вустер, штат Массачусетс. Проте невдовзі валентинки ручної роботи були практично повністю замінені листівками масового виробництва.

У XIX столітті популярність таких листівок стала передвісником майбутньої комерціалізації свят в Америці. За даними Асоціації привітальних листівок США, валентинки – найбільш популярні святкові листівки після різдвяних. У США це свято відзначають із 1777 року.

Також у цей день дарують коханим квіти (найчастіше троянди – символ кохання), цукерки-сердечка, інші сувеніри у вигляді сердечок, пташок, що цілуються. А ще в це свято люблять влаштовувати весілля і вінчатися. Вважається, що це стане запорукою вічного кохання.

Святкування Дня св. Валентина у різних країнах світу

У Західній Європі День св. Валентина став широко відзначатися з XIII ст., у США – з 1777 року.

Традиція дарувати цього дня подарунки міцніла з кожним роком і для підприємців стала успішним бізнесом. Наприклад, на початку минулого століття в американців було прийнято посилати своїм нареченим марципани, які часто були дорогі.

Валентинів день в Англії та Шотландії у старовину супроводжувався таким звичаєм: молоді люди клали до урни відповідну їхньому числу кількість квіток, з позначеними на них іменами молодих дівчат; потім кожен виймав один такий квіток. Дівчина, ім'я котрої діставалося таким чином хлопцеві, ставала наступного року його «Валентиною», а він – її «Валентином». Це передбачало на цілий рік стосунки між молодими людьми, подібні до тих, що, за описом середньовічних романів, були між лицарем та його «дамою серця» (скрізь супроводжував її, складав їй сонети, грав на лютні тощо). Про цей звичай згадує у своїй знаменитій пісні шекспірівська Офелія. Ймовірно, він є ще дохристиянського походження. Ще донині Валентинів день в Шотландії та Англії дає молоді привід для різноманітних жартів та розваг. Також в Англії існувало повір'я, згідно з яким перший чоловік, що його зустрічала дівчина 14 лютого, повинен був стати її «Валентином», хоче вона цього чи ні. Але дівчата знайшли вихід із ситуації: цього дня вони ходили з зав'язаними очима.

Італійці у День св. Валентина вважають своїм обов'язком дарувати коханим солодощі. В Італії цей день так і називають – «солодкий».

Поляки цього дня відвідують Познань. Там, за переданням, лежать мощі Святого Валентина, а над головним престолом висить його чудодійна ікона. Поляки вірять, що проща до неї допомагає в «любовних справах».

Мощі св. Валентина є і в Україні, в храмі Різдва Пресв. Богородиці м. Самбора.

Автентичність реліквії підтверджує документ Папи Римського від 1759 року. Наявність цих мощей у радянські часи замовчували. Проте важко сказати напевне, чи це мощі того св. Валентина – оповитого стількома легендами покровителя закоханих.

Німці вважають Валентина покровителем психічно хворих, прикрашають в цей день всі лікарні червоними стрічками, а в каплицях служать богослужіння.

У Японії в День св. Валентина жінки і дівчата дарують чоловікам і хлопцям солодощі, переважно шоколад. Традиція дарувати цього дня солодке з'явилася з ініціативи однієї великої фірми з виробництва шоколаду, який і до сих пір залишається найпоширенішим подарунком. Називають вони цей шоколад «Гірі-чоко». У це «свято закоханих» подарунки отримують не лише кохані, але й начальники чоловічої статі від підлеглих – жіночої. Там День святого Валентина нагадує «8 Березня для чоловіків», оскільки японські чоловіки отримують, мабуть, навіть більше подарунків, ніж жінки. Через місяць, 14 березня, чоловіки дарують жінкам подарунок у відповідь – на цей раз білий шоколад, тому цей день називають «білим днем». День св. Валентина особливо поширений серед молоді. Літнє покоління сприймає його як чудернацьку примху «погано вихованих дітей та онуків» або як шкідливий імпортований звичай Західної цивілізації.

У французів на День св. Валентина прийнято дарувати коштовності, а в романтичній Данії люди посилають один одному засушені білі квіти.

В Росії було своє свято закоханих, ось тільки відзначалося воно не взимку, а на початку літа. Воно було пов'язане з легендарною історією кохання Петра та Февронії, а присвячене (ще тоді язичниками) Купалу.

За звичаєм деяких країн (наприклад Ірландії), жінка в цей день може сама зробити пропозицію руки і серця коханому.

Останніми роками День Святого Валентина набув і політичного звучання. Він був заборонений у Саудівській Аравії та Ірані. Іслам негативно ставиться до цього свята. А 2004 року радикальна група індіїстів «Шив Сена» демонстративно спалювала «валентинки» в Мумбаї.

Чи правильно ми святкуємо свято Любові?

День св. Валентина настільки вже ввійшов у щорічний календар кожного, що за спробу підважити «необхідність» його святкування, мабуть, вважали б «ворогом народу».

Зрештою, можливо, і немає потреби сприймати це свято негативно, просто слід його дещо переосмислити, очистити від окремих негативних тенденцій, а сприймати і переживати як справді християнське свято Любові.

В сучасному секуляризованому світі дуже часто підмінюється справжню любов (у цьому випадку між чоловіком і жінкою) тимчасовим захопленням, корисливими стосунками чи взагалі зводиться лише до сексуального задоволення. Дуже важливо зрозуміти, що такі миттєві захоплення чи задоволення пристрастей ніколи не зроблять нас по-справжньому щасливими, натомість комусь можуть принести великий біль. Справжня любов ніколи і ні до чого не змушує, вона завжди може відпустити, якщо так «другій половинці» буде краще. Тобто суть справжнього кохання, в першу чергу, не у власному задоволенні, а навпаки – в намаганні ошчасливити кохану людину. Такий принцип Любові загалом і стосунків двох закоханих осіб зокрема.

Натомість, якщо ціль наших стосунків – задоволення пристрасті, то вони приречені на неуспіх і переважно спричинюють потім жаль за них у нас та біль у «другій половинці». Як наслідок – нестійкі сучасні шлюби, неймовірно велика кількість розлучень. Тому з фрази «Доведи мені, що любиш», як заохоти до статевих стосунків, можна відразу зробити висновок, що стосунки вичерпались, або ж слід змінити напрямок, в якому їх розвивати. Як писав Віктор Гюго: «Стосунки мають не принижувати до ліжка, а вивищувати до нього». Це ж, своєю чергою, можливим є в повноті лише у шлюбі, а не в до- чи позашлюбних стосунках.

Говорити про це доцільно саме в ключі цього свята – Дня св. Валентина. Адже неможливо приховати того факту, що далеко не всі розуміють, що таке любов насправді, проте всі святкують це свято любові, часто його лише осквернюючи. Свято св. Валентина не повинно ставати ще одним приводом «зайнятися любов'ю», але ще однією можливістю цю любов виявити. І, як вже було сказано вище, робити це варто зовсім не через сексуальне задоволення. Адже часто замість того, щоб плекати християнське розуміння любові, спостерігається повернення до язичницького, що виражалося ще у Луперкаліях. Позитивно те, що язичницьке свято було замінене, але святкувати його справді по-християнськи ми ще не навчилися. Дуже гарно для кращого розуміння суті цього свята зазначити, що 15 лютого, одразу ж наступного дня, Свята Церква відзначає одне з найбільших свят літургійного року – Стрітєння Господнє. Ми покликані йти своїм життєвим шляхом аж до Стрітєння – до зустрічі з Богом, а лише Бог є справді повнотою

Любові. І ми покликані через любов до всього світу, і через любов до коханої людини зокрема, наближатися до Бога, прямувати до зустрічі з Творцем, що Святі Отці називали «обоження» – теозис.

На завершення хотілося б вибачитись за всі можливі неточності чи помилки щодо історії свята та закликати всіх до роздумів на тему любові і правильного відзначення її свята – Дня св. Валентина. Пізнавши справжню цінність найбільшої християнської заповіді любові, ми зрозуміємо й те, що любити ми повинні не лише 14 лютого; що днем закоханих і просто всіх, хто любить, є кожен день року, кожен день нашого життя і кожен день існування світу, кожна мить, адже сам Творець цього світу є Любов'ю (пор. І Йо. 4,16).

Микола ВИТІВСЬКИЙ. Святкуємо День святого Валентина чи ні?// СЛОВО № 4 (44) 2010, с.15-16